

บทที่ 2

การปฏิสัมพันธ์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2 การปฏิสัมพันธ์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครอบคลุมประเด็น

แนวคิดความร่วมมือ

ความร่วมมือทางสารสนเทศศาสตร์

ความร่วมมือกับความเป็นสากลของการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศ

ศาสตร์ระดับอุดมศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดความร่วมมือ

การที่บุคคล กลุ่มบุคคล องค์กรสารสนเทศ หน่วยงานตั้งแต่สองแห่งขึ้นไปร่วมกัน ดำเนินกิจกรรม เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนด คือกิจกรรมความร่วมมือใน วงการห้องสมุดมีกิจกรรมความร่วมมือมาช้านาน ที่เรียกว่า ความร่วมมือระหว่างห้องสมุด (library cooperation) และปัจจุบันยังมีคำอื่นที่ใช้โดยมีแนวคิดเดียวกันคือ “ภาคี” (consortium) ซึ่ง หมายถึงความร่วมมือเพื่อปฏิบัติงานโครงการใดโครงการหนึ่ง หรือด้านใดด้านหนึ่ง ไม่ใช่การรวมตัว กันในทุกๆ ด้านขององค์กร เช่นเดียวกับคำว่า “เครือข่าย” (network) ซึ่งเป็นความร่วมมือในวง กว้าง

ความร่วมมือมีความสำคัญ วัตถุประสงค์ รูปแบบ และลักษณะการบริหารจัดการความ ร่วมมือสรุปได้ดังนี้

1. ความสำคัญของความร่วมมือ

ความร่วมมือมีความสำคัญยิ่งต่อการบริหารจัดการ งบประมาณ ทรัพยากร การบริหาร ผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนี้ (ชุตินา สัจจามันท์ 2554: 13-6)

1.1 ด้านการบริหารจัดการ การเปลี่ยนแปลงของสังคมอันเกิดจากเทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสารเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญ ทำให้เกิดความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบ การบริหารจัดการ เพื่อให้ทันกับพัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศ และสนองความต้องการของผู้ใช้ ที่เปลี่ยนไป รวมทั้งเพื่อความอยู่รอดขององค์กร จากเดิมที่แต่ละแห่งดำเนินงานอย่างเป็นเอกเทศใน ลักษณะ “ต่างคนต่างอยู่” มาสู่การพัฒนาระบบการทำงาน ความร่วมมือกันทำงาน และการทำงาน อย่างใกล้ชิดกันมากขึ้น

1.2 ด้านงบประมาณ ปัญหาด้านงบประมาณไม่เพียงพอ การเพิ่มงบประมาณไม่ได้ สอดคล้องกับการขยายงานหรือโครงการ ต้นทุนการบริหารจัดการสูงขึ้น ภาวะเงินเฟ้อ ค่าเงินลดลง ความไม่พอเพียงของทรัพยากรการบริหารและปัจจัยเกื้อหนุนอื่นๆ ความร่วมมือจึงเป็น “ทางออก” ที่จะช่วยลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผล

1.3 ด้านทรัพยากรการบริหาร ประเด็นความคุ้มค่าของการใช้จ่ายเงิน ความคุ้มค่าของการลงทุน ยิ่งมีการใช้ประโยชน์มากเท่าไรก็ยิ่งมีความคุ้มค่ามากขึ้น

1.4 ด้านผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ความร่วมมือช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผล การบริหารจัดการโดยมุ่งเน้นตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ช่วยขยายโอกาสการให้บริการที่ดี

2. วัตถุประสงค์ของความร่วมมือ

ความร่วมมือมีวัตถุประสงค์สำคัญ ดังนี้

2.1 เพื่อเสริมสร้างขีดความพร้อมและความสามารถในการบริหารจัดการ การดำเนินงานและการบริการอย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพตามภารกิจ หน้าที่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างสมบูรณ์

2.2 เพื่อใช้ทรัพยากรการบริหาร ประสพการณ์ ความเชี่ยวชาญขององค์การและบุคลากรร่วมกันให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งแก้ไขปัญหาการขาดแคลนบุคลากร หรือบุคลากรขาดความรู้ ประสพการณ์หรือความชำนาญการเฉพาะด้าน และเป็นโอกาสในการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องและยังลดความซ้ำซ้อน ปัญหาความสูญเปล่า และการสิ้นเปลืองแรงงานและงบประมาณ ตลอดจนทรัพยากรการบริหารซึ่งมีจำกัด

2.3 เพื่อพัฒนาสู่ความเป็นสากล ให้ได้มาตรฐานและคุณภาพสากล การเป็นที่ยอมรับในวงวิชาการและวิชาชีพในวงกว้าง และสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน

นอกจากวัตถุประสงค์ของความร่วมมือในลักษณะกว้างๆ หรือรวมๆ ดังกล่าวข้างต้นแล้ว องค์การหรือผู้เกี่ยวข้องมักกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะของความร่วมมือเฉพาะเรื่องหรือเฉพาะด้าน

3. รูปแบบความร่วมมือ

ความร่วมมือมีหลายรูปแบบ โดยทั่วไปอาจจัดกลุ่มได้ ดังนี้(ชุตติมา สัจจามันท์ 2554: 13-6 -13-8)

3.1 ความร่วมมือตามสังกัดของหน่วยงาน เช่น สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ มีข้อดีคือสะดวกในการดำเนินงานและการจัดสรรงบประมาณ แต่อาจมีข้อจำกัดในการขยายขอบเขตตามประเภทของสถาบันอาจทำให้ไม่ได้รับประโยชน์ที่เฉพาะเจาะจง

3.2 ความร่วมมือตามประเภทของสถาบัน ความร่วมมือขององค์การประเภทเดียวกันมีวัตถุประสงค์ และลักษณะการดำเนินงานเหมือนกัน มีความสะดวกและความคล่องตัวใน

การดำเนินงาน ข้อดีคือลักษณะความต้องการของกลุ่มเป้าหมายของสถาบันคล้ายกันทำให้การบริหารจัดการสะดวก รวดเร็ว และตรงกับความต้องการ แต่มีข้อจำกัดสถาบันในสังกัดต่างกันอาจมีแนวทางการบริหารจัดการแตกต่างกัน จะทำให้เกิดผลกระทบต่อการทำงานความร่วมมือ

3.3 ความร่วมมือตามสาขาวิชา เกิดจากความร่วมมือกันตามความเชี่ยวชาญหรือจุดเน้นของสถาบันแต่ละแห่ง อาจเป็นองค์การศึกษาวิจัยโดยไม่จำกัดว่าจะเป็นสถาบันการศึกษา

3.4 ความร่วมมือตามพื้นที่ภูมิศาสตร์ อาจเป็นความร่วมมือในระดับชาติ ระดับภูมิภาคหรือทวีป และระดับนานาชาติ เช่น ความร่วมมือของประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน

3.5 ความร่วมมือตามประเภทของงาน เช่น ความร่วมมือด้านการวิจัย และอาจจัดกลุ่มเจาะจง ตามประเด็นของการวิจัย เช่น การวิจัยเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศ เป็นต้น

4. ลักษณะการบริหารจัดการความร่วมมือ

ความร่วมมือมีลักษณะการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน อาจจำแนกกว้างๆ เป็นความร่วมมือแบบไม่เป็นทางการและความร่วมมือแบบเป็นทางการ ดังนี้

4.1 ความร่วมมือแบบไม่เป็นทางการ มักเป็นจุดเริ่มต้นของความร่วมมือแบบเป็นทางการ เป็นความร่วมมือระหว่างบุคคล และขยายต่อไป อาจเป็นการรวมตัวกันในระดับท้องถิ่นหรือภูมิภาค สมาชิกดูแลช่วยเหลือกันเอง และไม่มีผลประโยชน์ร่วมกันมากนัก ไม่มีศูนย์กลางการตัดสินใจ มีความคล่องตัวมาก และค่าใช้จ่ายน้อย แต่ผลตอบแทนไม่มีมากนัก หรือเป็นความร่วมมือแบบอาสาสมัคร มีผลประโยชน์ร่วมกันน้อย ไม่มีทิศทางการดำเนินงานที่ชัดเจนหรือเป็นเอกภาพ มีโอกาสที่การดำเนินงานจะไม่ต่อเนื่องสูง

4.2 ความร่วมมือแบบเป็นทางการ มีการรวมตัวของสมาชิกซึ่งเน้นลักษณะร่วมกัน โดยมีองค์การกลางทำหน้าที่ประสานงาน ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย แผนงาน จัดหางบประมาณ สนับสนุน และเป็นศูนย์กลางการประสานงาน ความร่วมมือในลักษณะนี้สามารถประสานประโยชน์และสร้างแรงจูงใจแก่สมาชิกได้สูง จึงเป็นความร่วมมือที่มีศักยภาพสูง และมีโอกาสบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายได้มาก

5. การจัดทำและดำเนินการตามข้อตกลงความร่วมมือ

การทำความร่วมมือจะสัมฤทธิ์ผลได้จำเป็นต้องมีการทำข้อตกลงความร่วมมืออย่างเป็นทางการ หรือเป็นลายลักษณ์อักษร ในลักษณะบันทึกความร่วมมือ (Memorandum of Understanding –MOU) หรือข้อตกลง (Agreement) เป็นแนวทางส่งเสริมความร่วมมือให้ประสบความสำเร็จ ลงนามโดยผู้บริหารสูงสุดขององค์การ

ข้อตกลงความร่วมมือควรมีรายละเอียด และแนวทางการดำเนินการดังนี้ (Harloe, ed., 1994: 9-10)

5.1 รายละเอียดในบันทึกความร่วมมือ

- รูปแบบของวัตถุประสงค์และโครงสร้างความร่วมมือ

- การเป็นสมาชิกและคุณสมบัติของสถาบันที่ร่วมมือ รวมถึงพันธกิจและการมีส่วนร่วมของสมาชิก (สมาชิกควรได้ทราบว่ามีอะไรที่จะต้องให้การสนับสนุน จัดหา และดำเนินการ)
- โครงสร้างการอำนวยความสะดวก การบริหาร ทั้งที่เป็นอยู่ หรือรูปแบบใหม่ ทั้งทางการและไม่เป็นทางการ กระบวนการตัดสินใจในด้านนโยบายและการรายงาน
- ทรัพยากรการบริหารที่จำเป็นต่อการดำเนินกิจกรรมให้สำเร็จอาจรวมถึง บุคลากร โครงการฝึกอบรม แหล่งทุน การเชื่อมโยงการสื่อสารและการเข้าถึงสารสนเทศ
- การเตรียมการด้านงบประมาณ
- แผนงานของแต่ละกิจกรรมหรือโครงการและการรายงานความก้าวหน้า
- กิจกรรมเฉพาะที่จะต้องดำเนินการ (อาจรวมเป็นส่วนหนึ่งของข้อตกลง หรือจัดทำแยกต่างหากเป็นแผนปฏิบัติการประจำปี)
- การประเมินโครงการและติดตามโครงการ
- การยกเลิกหรือถอนตัวจากการเป็นสมาชิก
- การยุติข้อตกลง

5.2 การดำเนินการตามข้อตกลงความร่วมมือ

- การจัดตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของข้อตกลง
- การดำเนินการตามกระบวนการในข้อตกลง
- การติดตามการดำเนินการของสถาบันที่ร่วมมือ
- การประเมินผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนด
- การจัดทำรายงานและปรับปรุงหรือยุติข้อตกลงได้ตามความจำเป็น

ตัวอย่าง บันทึกข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการระหว่างประเทศของสถาบันอุดมศึกษาต่างประเทศ มีหัวข้อบันทึกความร่วมมือครอบคลุมประเด็นสำคัญดังนี้

บันทึกความร่วมมือ Memorandum of Understanding Between ASEAN – CHINA Academic Cooperation and Exchange Program (2007) กำหนดหัวข้อในบันทึกความร่วมมือ ดังนี้ 1) ขอบเขตสาขาที่ร่วมมือ 2) กิจกรรมความร่วมมือ ซึ่งประกอบด้วย การจัดประชุมที่ประชุมอธิการบดี การประชุมโต๊ะกลม การวิจัยร่วมและทุนฝึกอบรม กิจกรรมร่วมกันระหว่างศาสตราจารย์ที่โดดเด่นกับอาจารย์ การแลกเปลี่ยนนักศึกษา กิจกรรมอื่นๆ สำหรับเยาวชน และการจัดทำเว็บไซต์ และ 3) ทุนสนับสนุน

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือทางการศึกษา ฝึกอบรม และวิจัยระดับอุดมศึกษาระหว่างประเทศออสเตรเลียกับสาธารณรัฐประชาชนจีน Memorandum of Understanding on Cooperation in Education, Training and Higher Education Research ระหว่าง

The Department of Industry, Innovation, Science, Research and Tertiary Education of Australia กับ Department of Education, Employment and Workplace Relations และ The Ministry of Education of the Peoples' Republic of China (2012) มีหัวข้อในบันทึกความร่วมมือประกอบด้วย 1) วัตถุประสงค์ทั่วไป 2) กรอบความร่วมมือซึ่งครอบคลุมทั้งระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา อุดมศึกษา และการศึกษาทางไกล 3) กลไกการปรึกษา 4) สาขาและรูปแบบความร่วมมือ โดยในระดับอุดมศึกษาเน้นกิจกรรมการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ทางวิชาการ เกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นสากลของการอุดมศึกษา กิจกรรมการวิจัยในระดับอุดมศึกษา ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนและการจัดการศึกษาอุดมศึกษาให้ปฏิญญาร่วมกัน 4) สถาบันที่ร่วมมือ 5) แหล่งทุน 6) ทรัพย์สินทางปัญญา และ 7) การดำเนินการไปสู่การปฏิบัติ

บันทึกความร่วมมือของ ASEAN Cyber University Project (2012) มีหัวข้อประกอบด้วย 1) วัตถุประสงค์ 2) นิยามศัพท์ 3) ขอบเขตความร่วมมือ โดยเน้นการโอนหน่วยกิต ระหว่างสถาบัน การเรียนการสอน การผลิตบทเรียน การวิจัยร่วม การพัฒนาบุคลากรโดยการฝึกอบรมเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารแก่อาจารย์และบุคลากร 4) รายละเอียดความร่วมมือ 5) คณะกรรมการบริหาร 6) สมาชิก 7) สิ่งที่ทำให้เป็นพื้นฐาน 8) การแก้ไขเพิ่มเติม 9) การแลกเปลี่ยนโอนหน่วยกิต 10) การปกป้องทรัพย์สินทางปัญญา 11) การจัดการข้อขัดแย้ง และ 12) การมีผลบังคับใช้ ระยะเวลา และการสิ้นสุดโครงการ

6. ความสำเร็จในการบริหารจัดการความร่วมมือ

ความสำเร็จในการบริหารจัดการความร่วมมือมีปัจจัยของความสำเร็จและแนวทางที่ควรพิจารณาในการดำเนินการ ดังนี้

6.1 ปัจจัยของความสำเร็จของความร่วมมือ

6.1.1 สภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมทางด้านสภาพภูมิศาสตร์และบริบทของสังคม ปัจจัยทั้งภายนอกและภายใน นโยบาย กฎหมาย กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง ที่ถูกกำหนดในทุกระดับโดยเฉพาะระดับนโยบายหรือระดับอำนาจการ ในระดับชาติและระดับองค์การ

6.1.2 ระบบการบริหาร ระบบการบริหารทั้งภายนอกและภายในสถาบันที่เกี่ยวข้องและเอื้ออำนวยความสะดวกในการพัฒนาความร่วมมือ มีการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงาน เป้าหมาย กระบวนการดำเนินงาน ประโยชน์ กฎเกณฑ์ ที่กำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานมีการทำงานอย่างเป็นระบบ มีการถ่ายทอดมาสู่ระดับปฏิบัติ การแบ่งความรับผิดชอบในความร่วมมืออย่างเหมาะสม มีองค์กรกลางทำหน้าที่สนับสนุน มีการศึกษาความเป็นไปได้ รวมทั้งการติดตามและประเมินแผนงานและผลงาน และมีงบประมาณจัดสรรไว้เพื่อการดำเนินการโดยเฉพาะ

6.1.3 ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ ความร่วมมือจะสำเร็จไม่ได้ถ้าปราศจากการสนับสนุนจากผู้บริหาร เพราะผู้บริหารเป็นผู้ผลักดัน กำหนดนโยบาย และรับผิดชอบผูกพันพันธะ

ตามข้อตกลง ผู้บริหารครอบคลุมผู้บริหารทุกระดับ จนถึงผู้บริหารระดับสูงสุดขององค์กรนั้นๆ และจะยิ่งสัมฤทธิ์ผลมากขึ้นถ้ากำหนดไว้เป็นระดับนโยบาย ส่วนผู้ปฏิบัติจำเป็นต้องมีความตระหนักรู้เข้าใจเหตุผล ความจำเป็นและประโยชน์ที่จะได้รับ และการพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นในการทำงานข้ามวัฒนธรรม โดยเฉพาะภาษาและการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ และวัฒนธรรมองค์กร โดยเฉพาะการทำงานร่วมกัน

6.1.4 มาตรฐานการดำเนินงาน การดำเนินงานร่วมกันจำเป็นต้องมีมาตรฐานการดำเนินการ การปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงาน คู่มือการดำเนินงาน เพื่อเอื้ออำนวยให้การปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

6.1.5 โครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม เทคโนโลยี เครื่องมืออุปกรณ์ เครือข่าย ซึ่งจะเอื้ออำนวยให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

6.1.6 สถาบันสมาชิก จำเป็นต้องมีความเข้าใจ ความเต็มใจ ความร่วมมือร่วมใจ ตระหนักถึงความสำคัญและเล็งเห็นประโยชน์ร่วมกัน โดยไม่คิดว่าเป็นการเพิ่มภาระงาน

6.2 แนวทางการบริหารจัดการความร่วมมือ

ความร่วมมือในระดับภูมิภาคเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายประการ จอห์นสัน (Johnson, 2009) ได้เสนอแนวคิดจากการสังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งในบริบทของความร่วมมือและความเป็นสากลของการศึกษา โดยชี้ให้เห็นว่าความร่วมมือไม่ใช่สิ่งใหม่ในวงการศึกษาและวิชาชีพ บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ และแสดงให้เห็นบริบทที่เปลี่ยนไป โดยมีรูปแบบของความร่วมมือ เช่น การแลกเปลี่ยนนักศึกษา การพัฒนาการเรียนการสอน การพัฒนาอาจารย์ การวิจัยร่วม การผลิตผลงานทางวิชาการร่วมกัน การพัฒนาสถาบัน ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญ คืองบประมาณ / ค่าใช้จ่าย ระยะทาง ความแตกต่างทางสังคม วัฒนธรรม การศึกษา และเทคโนโลยี กฎหมาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง การขาดนโยบาย แผนงาน และโครงสร้างพื้นฐาน ข้อเสนอแนะจากผล การศึกษานี้ให้มีการทำข้อตกลงความร่วมมืออย่างเป็นทางการ มีหัวข้อและรายละเอียดและแผนงานที่เป็นรูปธรรม และเสนอข้อควรพิจารณา ดังนี้

แนวทางการบริหารจัดการความร่วมมือ เกี่ยวข้องกับประเด็นต่อไปนี้ (ชุดิมา สัจจามันท์, 2554; Johnson, 2009)

6.2.1 การสร้างความร่วมมือ ควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน ควรเริ่มจากจุดย่อยหรือความเร่งด่วนและขยายกว้างขึ้นตามขีดความสามารถหรือตามความพร้อม เช่น ความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษา เริ่มจากความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ และเมื่อมีความพร้อมก็ขยายขอบข่ายการดำเนินงานไปยังสถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ หรืออาจกำหนดขอบข่ายความร่วมมือเฉพาะจุดย่อยของงาน เช่น ความร่วมมือในการเรียนการสอน การจัดทำฐานข้อมูลงานวิจัย เป็นต้น ทั้งนี้สถาบันแต่ละแห่งจำเป็นต้องสำรวจศักยภาพและความพร้อมก่อนเข้าร่วม

6.2.2 การสร้างพันธมิตรและให้ความสำคัญกับความต้องการของสมาชิก โดยไม่เน้นจุดอ่อนหรือความแตกต่าง การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม และความต้องการของสมาชิก ทำความเข้าใจความสามารถของสมาชิก แรงจูงใจในความร่วมมือ และวัตถุประสงค์ร่วมกัน สร้างความไว้วางใจ และการพัฒนาการยอมรับ การเคารพนับถือซึ่งกันและกันและวัฒนธรรมการแบ่งปัน

6.2.3 การวางแผนและประสานการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ มีโครงสร้างยืดหยุ่น และการตัดสินใจอย่างเหมาะสม การวางแผนและจัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบ ทั้งระยะสั้น ระยะยาว การวางแผนทรัพยากรการบริหารที่เหมาะสมทั้งบุคลากร งบประมาณ เทคโนโลยี เครื่องมืออุปกรณ์ พัฒนาแผนการดำเนินการที่มีความเป็นไปได้และเหมาะสมกับโครงสร้างขององค์การ กิจกรรมและทุน กำหนดบุคคลหลักในการดำเนินการความร่วมมืออย่างชัดเจน

6.2.4 ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานเป็นหัวใจของความสำเร็จ สร้างการรับรู้และการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูงของสถาบันและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความเข้าใจ สอดคล้องกันทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ มีเจตคติที่ดี มีอุดมการณ์ ความตั้งใจจริง ความร่วมมือร่วมใจ มีวิสัยทัศน์ ความยืดหยุ่น และยอมรับภาระงานที่เพิ่มขึ้น ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค โดยคำนึงถึงเป้าหมายและประโยชน์ที่กว้างขวางกว่าและเป็นประโยชน์ระยะยาว ความร่วมมือกันอย่างจริงจัง และจริงใจของผู้ให้บริการและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย นำไปสู่พลังกลุ่มในการเจรจาต่อรอง

6.2.5 การติดต่อสื่อสารทั้งภายในและภายนอก โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ชุมชน และสังคมทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค ระดับสากล รวมทั้งการประชุม สัมมนา

6.2.6 การติดตามและประเมินผล มีการศึกษาความเป็นไปได้อ่อนการดำเนินงาน และมีการประเมินความร่วมมือในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง และนำผลการประเมินมาใช้ในการบริหารจัดการ การวางแผนและตัดสินใจโดยเฉพาะเมื่อมีการแก้ไขปัญหาอุปสรรครวมทั้งการยุติหรือยกเลิกโครงการ

7. นโยบาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการความร่วมมือทางวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย

การบริหารจัดการความร่วมมือทางวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย มีแนวทางดำเนินการตามแผน หรือข้อกำหนดที่กระทรวงศึกษาธิการได้มีประกาศไว้หลายเรื่อง ดังนี้

7.1 กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551 -2565) จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เป็นแผนเชิงรุกชี้นำทิศทางและเป้าหมายการพัฒนาอุดมศึกษาของประเทศในระยะยาวและเป็นแผนแม่บทกำกับแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะ 5 ปี รวม 3 แผน ปัจจุบันอยู่ในระยะที่ 2 คือ แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 -2559) เพื่อเป็นแนวทางให้สถาบันอุดมศึกษานำไปใช้เป็นแผนแม่บทหรือแนวทางในการ

จัดทำแผนแม่บทของสถาบันในการจัดทำแผนพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาที่ชัดเจน สอดคล้องกับแผนระดับชาติอื่นๆ เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 -2559) แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2555 -2559) กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 ระบุในเป้าหมาย “การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในยุคโลกาภิวัตน์”

แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 -2559) (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา 2556) กำหนดวิสัยทัศน์ ปี 2559 ไว้ว่า “อุดมศึกษาเป็นแหล่งองค์ความรู้และพัฒนากำลังคนระดับสูงที่มีคุณภาพเพื่อการพัฒนาชาติอย่างยั่งยืน สร้างสังคมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 -2559) บนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีบทบาทสูงในสังคมประชาคมอาเซียนและมุ่งสู่คุณภาพอุดมศึกษาระดับนานาชาติ” และกำหนดยุทธศาสตร์ไว้ 4 ยุทธศาสตร์ คือ “LEGS’ STRATEGY” ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 เปลี่ยนระบบการนำองค์กรให้ขับเคลื่อนอุดมศึกษาแบบองค์รวม (L = Leader of Change Management for Quality Education at All) โดยมีกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นสากล ดังนี้

กลยุทธ์ 1.6 ต่อยอดสถาบันอุดมศึกษาที่มีศักยภาพให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาระดับโลก

กลยุทธ์ 1.7 ยกกระดับอุดมศึกษาไทยให้มีบทบาทสูงในประชาคมอาเซียนโดยเฉพาะด้าน Higher Education Manpower Mobilization

กลยุทธ์ 1.8 สร้างระบบและกลไกเพื่อรองรับความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งกับหน่วยงานภาคการผลิตในด้านการเรียนการสอนและวิจัย

ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาอาจารย์ให้เป็นผู้เชี่ยวชาญ และพัฒนาผู้เชี่ยวชาญมืออาชีพให้เป็นอาจารย์ (E = Educator Professional)

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยกกระดับคุณภาพบัณฑิตอย่างก้าวกระโดด (G = Graduated with Quality and Social Responsibility)

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ปฏิรูปการบริหารการเงินอุดมศึกษา เพื่อขับเคลื่อนสถาบันอุดมศึกษาสู่ความเป็นเลิศ (S = Saang Utilization)

7.2 ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แนวทางความตกลงความร่วมมือทางวิชาการระหว่างสถาบันอุดมศึกษาไทยกับสถาบันอุดมศึกษาต่างประเทศ พ.ศ.2550 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550) เพื่อส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาไทยดำเนินการตกลงความร่วมมือทางวิชาการกับสถาบันอุดมศึกษาต่างประเทศอย่างมีมาตรฐาน คุณภาพ อันจะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพ ความเข้มแข็ง และความเป็นเลิศทางวิชาการ ในประกาศนี้ได้กำหนด ลักษณะและวิธีดำเนินการ

ขอบเขตความร่วมมือด้านการเรียนการสอน การวิจัย การถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยี การให้บริการทางวิชาการ และกิจกรรมด้านศิลปะและวัฒนธรรม ทั้งนี้ได้เน้นการคำนึงถึงประโยชน์ของความร่วมมือ การสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน การพัฒนาการเรียนการสอน การพัฒนาที่ยั่งยืน และผลกระทบต่อประโยชน์ของประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม และต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย ข้อบังคับและประกาศที่เกี่ยวข้อง

7.3 แนวปฏิบัติที่ดีเด่น (Best Practice) ในการพัฒนาความเป็นนานาชาติของสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดและในกำกับของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2556) สืบเนื่องจากโครงการแนวปฏิบัติที่ดีในการแลกเปลี่ยนนักศึกษาระหว่างสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดและในกำกับของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษากับสถาบันอุดมศึกษาต่างประเทศ เริ่มดำเนินการในพ.ศ. 2553 เพื่อส่งเสริมบทบาทเชิงวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาไทยให้แข่งขันได้ในเวทีวิชาการระดับนานาชาติ

1. กิจกรรม เน้นกิจกรรมหลักที่เป็นองค์ประกอบของการเป็นนานาชาติของ

สถาบันอุดมศึกษาและเป็นกลไกที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของสถาบันอุดมศึกษาไทยให้ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ เป็นการเปิดโลกทัศน์และพัฒนาศักยภาพบัณฑิตไทยให้แข่งขันได้ในระดับสากล รวมทั้งเตรียมความพร้อมให้มีทักษะสำหรับประกอบอาชีพในอนาคต กิจกรรมสามประเภทประกอบด้วย 1) หน่วยงานที่ส่งเสริมความเป็นนานาชาติของสถาบันอุดมศึกษา 2) การแลกเปลี่ยนนักศึกษานานาชาติ 3) หลักสูตรนานาชาติ

1.1 หน่วยงานที่ส่งเสริมความเป็นนานาชาติของสถาบันอุดมศึกษา หมายถึง “หน่วยงานที่สถาบันอุดมศึกษาตั้งหรือกำหนดขึ้นเพื่อทำหน้าที่ประสานนโยบายหรือดำเนินงานที่ส่งเสริมความเป็นนานาชาติของสถาบันอุดมศึกษาโดยรวม” โดยสถาบันอุดมศึกษาที่ส่งโครงการในประเภทนี้ต้องแสดงให้เห็นการดำเนินงานที่เชื่อมโยงกับหน่วยงานระดับนโยบายและระดับปฏิบัติของสถาบันอุดมศึกษา

1.2 การแลกเปลี่ยนนักศึกษานานาชาติ หมายถึง “การแลกเปลี่ยนนักศึกษาสองทางระหว่างสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดและในกำกับของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษากับสถาบันอุดมศึกษาต่างประเทศที่ดำเนินการภายใต้ข้อตกลงด้านการแลกเปลี่ยนระหว่างกันหรือภายใต้หลักสูตรร่วม (Joint/Double Degree Program) การแลกเปลี่ยนสามารถเป็นได้ทั้งการแลกเปลี่ยนระยะสั้น (1 ภาคการศึกษา) และการแลกเปลี่ยนระยะยาว

(มากกว่า 1 ภาคการศึกษา) มีการถ่ายโอนหน่วยกิตระหว่างกัน และจำนวนนักศึกษา แลกเปลี่ยนของแต่ละฝ่ายใกล้เคียงกัน”

1.3 หลักสูตรนานาชาติ หมายถึง “หลักสูตรที่มีเนื้อหาสาระมาตรฐานระดับนานาชาติหรือมีลักษณะนานาชาติศึกษา (International Studies Program)/ภูมิภาคศึกษา (Area Studies)” หลักสูตรนานาชาติมีลักษณะดังต่อไปนี้

1.3.1 เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ใช้ภาษาเป็นสื่อในการเรียนการสอนได้ทุกภาษา โดยต้องใช้ภาษาเดียวเป็นสื่อในการเรียนการสอนทั้งหลักสูตร และหากเป็นหลักสูตรที่ใช้ภาษาไทยเป็นสื่อในการเรียนการสอนจะต้องมีลักษณะที่แตกต่างจากการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรทั่วไป เช่น หลักสูตรไทยศึกษาสำหรับนักศึกษาต่างชาติ เป็นต้น

1.3.2 เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้าศึกษา

1.3.3 อาจารย์ผู้สอนต้องมีประสบการณ์ในเนื้อหาวิชาที่สอนและในการสอนผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมรวมทั้งมีความรู้ภาษาที่ใช้สอนอยู่ในเกณฑ์ดีมาก

1.3.4 อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน ตำราเรียน สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ และสิ่งสนับสนุนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ต้องมีความทันสมัยและเอื้อให้นักศึกษาสามารถใช้ประโยชน์ได้มากที่สุด

1.3.5 เป็นหลักสูตรที่มีกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นนานาชาติ

1.3.6 ควรมีความร่วมมือทางวิชาการกับสถาบันต่างประเทศเพื่อการพัฒนาหลักสูตร การส่งผู้เชี่ยวชาญมาทำการสอน การแลกเปลี่ยนอาจารย์และนักศึกษา การเทียบโอนหน่วยกิต การให้ปริญญาระหว่างสถาบัน (Joint Degree Program) และความร่วมมือในรูปแบบอื่นๆ (Joint Venture)

2. การคัดเลือกแนวปฏิบัติที่ดีเด่น (Best Practice) ในการพัฒนาความเป็นนานาชาติของสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดและในกำกับของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาพิจารณาจาก

2.1 แสดงถึงแนวทางการดำเนินงานที่มีนวัตกรรม หมายถึง การดำเนินการในรูปแบบใหม่ๆ/แตกต่าง/โดดเด่นที่ทำให้การดำเนินโครงการมีประสิทธิภาพ

2.2 มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินโครงการนานาชาติ หมายถึง การเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่เป็นระบบ

2.3 ส่งเสริมความเป็นนานาชาติของสถาบันอุดมศึกษา หมายถึง โครงการ/กิจกรรมที่ดำเนินการนำไปสู่การส่งเสริมความเป็นนานาชาติของสถาบันอุดมศึกษา/เป็นไปตามทิศทางของสถาบันฯ ในภาพรวม

2.4 ส่งเสริมการสร้าง/ขยายเครือข่ายความร่วมมือระหว่างประเทศ หมายถึง รูปแบบการดำเนินงานที่ทำให้เกิดเครือข่าย/ความร่วมมือระหว่างประเทศเป้าหมายกับสถาบันอุดมศึกษาในภาพรวม

2.5 เป็นรูปแบบที่สถาบันอุดมศึกษาอื่นสามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวปฏิบัติได้ (Replicability) หมายถึง มีระบบที่ชัดเจนซึ่งจะทำให้สถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ สามารถนำไปปรับใช้เพื่อพัฒนาโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.6 มีการดำเนินการอย่างยั่งยืน (Sustainability) หมายถึง สามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องและมีพัฒนาการที่ดีขึ้น เป็นระบบ และสอดคล้องกับวิสัยทัศน์/แผนพัฒนา/เป้าหมายการพัฒนาความเป็นสากลของสถาบันอุดมศึกษา

2.7 ใช้ประโยชน์จากโอกาสใหม่ๆ (Taking advantage of new opportunity) หมายถึง ความสามารถในการมองเห็นโอกาสที่เกิดขึ้นและใช้โอกาสนั้นๆ ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา/ส่งเสริมการดำเนินโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.8 ผลกระทบของโครงการนำไปสู่ การพัฒนาศักยภาพของนักศึกษา การพัฒนาคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาในภาพรวม และการพัฒนาคุณภาพสังคม/ชุมชนในภาพรวม

2.9 มีความพร้อมด้านการจัดการเรียนการสอน หลักสูตร คณาจารย์ บุคลากร สายสนับสนุน โครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมสนับสนุนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม กิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นนานาชาติ ด้านการให้บริการสำหรับนักศึกษาต่างชาติและการมีบรรยากาศความเป็นนานาชาติของสถาบันอุดมศึกษา มีเว็บไซต์ของหน่วยงานซึ่งเป็นภาษาอังกฤษหรือเป็นภาษาของประเทศเป้าหมายที่บรรจุข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อนักศึกษา/อาจารย์ต่างชาติและนักศึกษา/อาจารย์แลกเปลี่ยน

2.10 มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการอย่างสม่ำเสมอและนำผลการประเมินมาพัฒนาการดำเนินงาน

2.11 มีฐานข้อมูล ได้แก่ 1) ฐานข้อมูลนักศึกษา/อาจารย์ต่างชาติและนักศึกษา/อาจารย์แลกเปลี่ยน 2) ฐานข้อมูลการจัดกิจกรรมทางวิชาการนานาชาติ 3) ฐานข้อมูลสัญญาหรือข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการกับสถาบันอุดมศึกษาต่างประเทศและผลการดำเนินกิจกรรมรวมทั้งแนวทางการจัดการในกรณีของสัญญา/ข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการที่ไม่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยฐานข้อมูลทั้งหมดย้อนหลัง 3 ปี

2.12 มีการกำหนดเกณฑ์/เครื่องมือที่ใช้ในการเทียบโอนหน่วยกิตและมีหลักฐานการถ่ายโอนหน่วยกิตหรือ Degree Supplement ย้อนหลัง 3 ปี

2.13 การดำเนินการใดๆ ไม่ขัดแย้งกับกฎระเบียบของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

ความร่วมมือทางสารสนเทศศาสตร์

แนวคิดการพัฒนาความร่วมมือทางสารสนเทศศาสตร์ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางทั่วโลก มีงานเขียนและงานวิจัยที่นำเสนอบทเรียน โอกาส และสิ่งท้าทายที่ทำให้เกิดความร่วมมือด้านการศึกษาและวิจัยระหว่างสถาบัน/ โปรแกรมการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์

ความร่วมมือในการศึกษาและวิจัยกล่าวเฉพาะในภูมิภาคเอเชีย แม้ยังมีได้บังเกิดเป็นรูปธรรม แต่พบว่ามี ความพยายามเสนอแนวคิดประเด็นความร่วมมือในภูมิภาคนี้มากกว่าสิบปี คู, มาจีต และเชาว์ตราย (Khoo; Majiid & Chaudhry, 2003) เสนอแนวคิดการพัฒนาระบบการรับรองหลักสูตรการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในประชาคมอาเซียน ประกอบด้วยมาตรฐานและกระบวนการดำเนินงานโดยการศึกษาต้นแบบจากมาตรฐานการรับรองของสมาคมห้องสมุดอเมริกัน (American Library Association – ALA) สมาคมห้องสมุดและสารสนเทศออสเตรเลีย (Australia Library and Information Association – ALIA) สถาบันนักวิชาชีพห้องสมุดและสารสนเทศ สหราชอาณาจักร (Chartered Institute of Library and Information Professional - CILIP) และสหพันธ์ด้วยสมาคมห้องสมุดและสถาบัน (International Federation of Library Associations and Institutions - IFLA) และนำเสนอในบริบทของภูมิภาคอาเซียน กิจกรรมสำคัญในกระบวนการรับรอง ประกอบด้วย การสนทนา การประเมินตนเอง เอกสารและการทบทวนจากภายนอก รวมทั้งนำเสนอรูปแบบองค์การที่ทำหน้าที่รับรองหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในภูมิภาคโดยให้อยู่ในการดูแลของสภาบรรณารักษ์ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีคณะกรรมการหนึ่งชุด เรียกว่าคณะกรรมการที่ปรึกษาของคอนซาลด้านการรับรองคุณภาพ (CONSAL Advisory Committee on Accreditation (CACA) โดยเน้นย้ำว่าความร่วมมือในการพัฒนาระบบการรับรองหลักสูตรจะ ช่วยเพิ่มคุณภาพของบัณฑิตและการจัดการศึกษา ส่งเสริมให้สถาบันได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเอื้อให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานในภูมิภาค ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างสถาบัน การพัฒนาอาจารย์ และบุคลากรในวิชาชีพ

ประเทศไทย มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความร่วมมือในการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ในอาเซียนโดยการจัดสัมมนาการพัฒนาความร่วมมือและเครือข่ายสถาบัน การศึกษาสารสนเทศศาสตร์ในกลุ่มประชาคมอาเซียน จัดโดยแขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2556) มีผู้เข้าสัมมนาเป็นผู้แทนจากประเทศ

ต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียน 10 ประเทศ และอาเซียน + 6 ได้แก่ ญี่ปุ่น อินเดีย ไต้หวัน และ สถาบันการศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทย โดยเน้นระดับบัณฑิตศึกษา คู (Khoo, 2013) บรรยายนำว่าการเข้าประชุมสัมมนาทางวิชาการเป็นโอกาสในการทำความรู้จัก และสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นพื้นฐานของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ แบบไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นและขยายผลเป็นความร่วมมืออย่างเป็นทางการต่อไป กิจกรรมความร่วมมือทางวิชาการทำได้หลายรูปแบบ ข้อดีที่เกิดจากความร่วมมือ คือ การขยายโอกาสให้นักศึกษาได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ในระดับสากลและข้ามวัฒนธรรม ซึ่งมีความจำเป็นยิ่งและการฝึกนักศึกษาระดับปริญญาเอก นอกจากนี้ยังได้เสนอแนะให้มีความพยายามพัฒนาการศึกษาสารสนเทศศาสตร์สู่สากล และส่งเสริมความร่วมมือทางการวิจัยและรวมกลุ่มผู้สนใจการวิจัยในสาขาเฉพาะในภูมิภาค โดยเน้นว่าความร่วมมือทางสารสนเทศศาสตร์จะประสบผลสำเร็จมากขึ้นเมื่อเน้นเฉพาะเจาะจงสาขา/ ประเด็นเฉพาะ และโครงการที่เฉพาะเจาะจง

การสัมมนาดังกล่าว ได้มีการนำเสนอรายงานสถานะการศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์ของแต่ละประเทศ (country report) และการสัมมนากลุ่มย่อย ความร่วมมือในห้าประเด็นหลัก ได้แก่ หลักสูตรและการเรียนการสอน สื่อการศึกษา การวิจัย การพัฒนาบุคลากร และการแบ่งปันทรัพยากร ผลการสัมมนาความร่วมมือในด้านต่างๆ มีดังนี้

ด้านหลักสูตรและการสอน ความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตรสารสนเทศศาสตร์อาเซียน (ASEAN LIS curricular) การจัดทำมาตรฐานการจัดการศึกษาสารสนเทศศาสตร์อาเซียน การพัฒนากรอบคุณภาพ (quality framework) และสมรรถนะบัณฑิต การจัดทำวารสารสารสนเทศศาสตร์อาเซียน (ASEAN LIS Journal) การร่วมมือเปิดสอนปริญญาพร้อม การแลกเปลี่ยน/เคลื่อนย้ายนักศึกษาและอาจารย์ การเทียบโอนหน่วยกิตระหว่างสถาบัน การผลิตสื่อการศึกษสนับสนุนการเรียนการสอน การจัดทำบทเรียนออนไลน์ การจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการ เพื่อเป็นเวทีให้นักศึกษาได้นำเสนอผลงาน การร่วมผลิตผลงานทางวิชาการและสื่อการศึกษาเพื่อเป็นแหล่งอ้างอิงเกี่ยวกับอาเซียน

ด้านสื่อการศึกษา ความร่วมมือในการสร้างคลังสื่อการศึกษา (educational media repositories) การจัดทำบทเรียนออนไลน์ การใช้สื่อสนับสนุนการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม การพัฒนาเครือข่ายสื่อการศึกษา (networked media repositories)

ด้านการวิจัย ความร่วมมือในการกำหนดโจทย์วิจัยของอาเซียน การวิจัยร่วม การจัดประชุมสัมมนา และการจัดทำวารสารวิชาการของอาเซียนเพื่อเผยแพร่ผลการวิจัย การเผยแพร่หัวข้องานวิจัยและผลการวิจัยในลักษณะบทความวิจัยเป็นภาษาอังกฤษบนเว็บไซต์ของแต่ละสถาบัน

ด้านการพัฒนาทางวิชาชีพ เน้นบทบาทของสถาบันการศึกษาและสมาคมวิชาชีพในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทางวิชาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของบุคลากร องค์กร การพัฒนาทางวิชาชีพและสังคม ในรูปแบบที่มีการดำเนินการ เช่น การจัดประชุมสัมมนา การผลิตผลงานทางวิชาการร่วม การวิจัยร่วม และการจัดเวทีการแบ่งปันความรู้อาเซียน (ASEAN knowledge sharing)

ความร่วมมือมีความสำคัญและความจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โครงการที่ดำเนินการในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มุ่งเอื้ออำนวยความร่วมมือระหว่างโปรแกรมการศึกษา ได้แก่ ระบบการรับรองสถาบันการศึกษา/ โปรแกรมการศึกษาในภูมิภาค คลังสื่อการเรียนรู้ (repositories of learning objects) การทำเว็บท่าสำหรับการศึกษาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในเอเชีย (web portal for LISEA (LIS Education in Asia) จึงมีความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันในการพัฒนาอาจารย์เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ (Khoo, Singh & Chaudhry, 2006)

ความร่วมมือในภูมิภาคเป็นขั้นตอนสำคัญในการส่งเสริมการแบ่งปันทรัพยากร จากความพยายามเริ่มต้นด้วยประเด็นรับรองคุณภาพหลักสูตรการศึกษาทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และยังมีแผนดำเนินงานทำคลังสื่อการสอนเพื่อการแบ่งปันและการพัฒนาคุณภาพการศึกษา รวมทั้งการพัฒนาอาจารย์เป็นอีกประเด็นที่สำคัญของความร่วมมือ (Chaudry, 2007)

ความร่วมมือกับความเป็นสากลของการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ระดับอุดมศึกษา

ความร่วมมือเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของการพัฒนาความเป็นสากล อันเป็นมิติสำคัญของการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งได้รับความสนใจจากนานาประเทศเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา เพราะความเป็นสากลเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ระดับอุดมศึกษา ของประเทศในทวีปยุโรป สหรัฐอเมริกา และแคนาดา (Abdullahi & Kaijberg, 2004; Kajberg, 2002; Tammaro, 2001; Tammaro, 2005 a; Virkus, 2007; Virkus & Tammaro, 2005; Vodosek, 2002) ความเป็นสากลจำเป็นต้องมีการบูรณาการมิติความเป็นนานาชาติ ความแตกต่างและการศึกษาข้ามวัฒนธรรมไว้โดยเฉพาะในการเรียนการสอนและการวิจัยทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ ในด้านทฤษฎีมีการศึกษาและวิจัย การแสวงหาการสร้าง การถ่ายทอด แลกเปลี่ยน เรียนรู้องค์ความรู้ที่เป็นสากล ขณะเดียวกันก็นำไปสู่การปฏิบัติในวิชาชีพที่อาศัยแนวคิด ทฤษฎี หลักการและมาตรฐานที่เป็นสากลมีองค์กร สถาบันและสมาคมวิชาชีพ รวมทั้งเครือข่ายทางวิชาการและวิชาชีพทั้งระดับภูมิภาคและระดับสากล

ความเป็นสากลทางสารสนเทศศาสตร์เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาการศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์ระดับอุดมศึกษา เป็นกระบวนการการเปลี่ยนแปลงสู่มาตรฐานและคุณภาพ กระบวนการบูรณาการมิติความเป็นสากลและมิติของความต่างทางวัฒนธรรมในกระบวนการเรียนการสอน การวิจัยและการบริการวิชาการตามบทบาทหน้าที่ของสถาบัน นำไปสู่สมรรถนะสากลของอาจารย์ นักศึกษาและบัณฑิตที่พึงประสงค์

ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเป็นสากล ให้ความสำคัญในประเด็นหลัก ได้แก่ ด้านการบริหาร ด้านบุคลากร และด้านความร่วมมือและเครือข่าย

ด้านการบริหาร มีการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ เป้าหมาย และงบประมาณสนับสนุนรองรับ รวมทั้งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความตระหนักและความเข้าใจอันดี

ด้านบุคลากร การพัฒนากลุ่มอาจารย์และนักศึกษาให้มีความตระหนัก และการพัฒนาความรู้และทักษะ โดยเน้นทักษะทางภาษา และทักษะการทำงานข้ามวัฒนธรรม

ด้านความร่วมมือและเครือข่าย สร้างวัฒนธรรมการทำงานร่วมกัน ความร่วมมือและเครือข่าย ชุมชนวิชาการ วิชาชีพในระดับสากล

รูปแบบกิจกรรม

การพัฒนาสู่สากลดำเนินกิจกรรมได้หลากหลายรูปแบบ ผลการสังเคราะห์ เอกสารและงานวิจัยกรอบแนวคิดความเป็นสากลของการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ในด้านการบริหารจัดการ การจัดการศึกษาและการวิจัยสรุปได้ดังนี้ (ชุตินา สัจจามันท์, 2558)

1. **ด้านการบริหารจัดการ** ได้แก่ วิสัยทัศน์ นโยบาย ยุทธศาสตร์/แผนกลยุทธ์ บุคลากร ทรัพยากรการเรียนรู้และเทคโนโลยี

- **วิสัยทัศน์** มีวิสัยทัศน์ระบุและเกี่ยวข้องกับความเป็นสากลระดับสถาบัน
- **นโยบาย** มีการกำหนดนโยบายที่เน้นความเป็นสากล เช่น การจัดการศึกษานานาชาติ การแลกเปลี่ยนอาจารย์และนักศึกษา มีบันทึกความร่วมมือ (MOU)

- **แผน** มีแผนกลยุทธ์ระดับสถาบัน/คณะ/โปรแกรมวิชา/หลักสูตรที่ระบุและเกี่ยวข้องกับความเป็นสากล มีแผนกลยุทธ์ความร่วมมือของสถาบันอย่างชัดเจนเป็นหนึ่งในห้าอันดับแรกของแผนกลยุทธ์ของสถาบัน และมีการวางแผนให้เหมาะสมกับสภาพภูมิศาสตร์ (พื้นที่) เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

- **โครงสร้าง** มีโครงสร้างพื้นฐานของสถาบันที่สนับสนุนการพัฒนาสู่สากล เช่น หน่วยงานวิเทศสัมพันธ์ บุคลากรผู้รับผิดชอบ โดยเฉพาะหน่วยงานสนับสนุนการศึกษานานาชาติ และคณะกรรมการ/คณะทำงานเฉพาะกิจที่เกี่ยวข้อง

- **งบประมาณ** มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อกิจกรรมการพัฒนาสู่สากล ทั้งในระดับมหาวิทยาลัย ระดับคณะและระดับภาควิชา/โปรแกรมวิชา/หลักสูตร เช่น งบประมาณ

สนับสนุนการไปประชุมทางวิชาการ เสนอผลงานในการประชุมนานาชาติ งบประมาณการเจรจาธุรกิจ งบประมาณการจัดกิจกรรมของสถาบันร่วมกันกับต่างประเทศ เช่น การประชุม สัมมนา การวิจัย จัดสรรทุนการศึกษาสำหรับนักศึกษาต่างประเทศ มีการแสวงหาและได้รับงบประมาณ หรือการสนับสนุนจากภายนอก ทั้งภาครัฐหรือภาคเอกชน หรือจากองค์กรต่างประเทศ ในการจัดการศึกษาหรือกิจกรรมการพัฒนาคู่สากล

- *กฎระเบียบ* มีกฎระเบียบที่เอื้อต่อการพัฒนาสู่ความเป็นสากล เช่น การให้ทุนอาจารย์ไปศึกษาต่อ สอน ศึกษาดูงานและวิจัยต่างประเทศ ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการลา การพัฒนาอาจารย์ การพัฒนานักศึกษา

- *เทคโนโลยี เครื่องมืออุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก* มีการจัดระบบสารสนเทศ คอมพิวเตอร์ เทคโนโลยี เครื่องมืออุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกในการสื่อสารและการเรียนรู้ได้ทุกหน ทุกแห่ง โดยไม่มีข้อจำกัดในด้านสถานที่ ระยะทางและระยะเวลา เสริมความรู้ผ่านระบบออนไลน์ (Gregory, 2002)

2. *ด้านการจัดการศึกษา* จำแนกเป็นด้าน หลักสูตรและการเรียนการสอน ผู้สอนและนักศึกษา สรุปสาระสำคัญ ได้ดังนี้

2.1) หลักสูตรและการเรียนการสอน

- ความร่วมมือในการพัฒนา/ ปรับปรุงหลักสูตร

- การจัดการศึกษาในต่างประเทศ (cross-border delivery of education programs) เช่น การจัดตั้งเป็นสาขาของสถาบันในต่างประเทศ หรือ ความร่วมมือในการจัดการศึกษาระหว่างสถาบันในต่างประเทศกับสถาบันในประเทศนั้น เช่น การเปิดสอนหลักสูตรร่วม (dual program; sandwich program) การจัดการเรียนการสอนรายวิชาร่วมกัน (joint course) การเทียบโอนหน่วยกิตระหว่างสถาบัน (credit transfer) การลงทะเบียนข้ามสถาบัน

- การมุ่งเน้นคุณภาพ การกำหนดวัตถุประสงค์/เป้าหมายของหลักสูตรให้บัณฑิตมีสมรรถนะทางวิชาการและวิชาชีพในระดับสากล

- การบูรณาการประเด็นและมุมมองสากล (international focus) ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การศึกษาเฉพาะพื้นที่ (area studies) ไว้ในหลักสูตร/เนื้อหา รายวิชาทั้งในหมวดศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเฉพาะ

2.2) ผู้สอนและนักศึกษา

- ผู้สอน อาจารย์อาคันตุกะ การพัฒนาอาจารย์

- นักศึกษา การแลกเปลี่ยนนักศึกษา มีการรับนักศึกษานานาชาติ และปรับให้เหมาะสมกับผู้เรียน (Kajberg, 2004)

- มีโครงการและกิจกรรมที่ส่งเสริมโอกาสการพัฒนาความเป็น

สากลของอาจารย์และนักศึกษา เช่น การศึกษาดูงานต่างประเทศ (study abroad program) และ การฝึกงานต่างประเทศ (internship program) มีทุนการศึกษาสำหรับนักศึกษาต่างประเทศ

2.3) ห้องสมุดและบริการ บริการของห้องสมุดในรูปแบบห้องสมุดดิจิทัลมีความสำคัญ ในการขยายโอกาสทางการศึกษา ด้วยการบริการที่ไร้พรมแดน สำหรับสมาชิกในทุกมุมโลก ด้วยบริการของห้องสมุดที่เอื้อและสนับสนุนการจัดการศึกษา อาจารย์และนักศึกษา เช่น บริการตอบคำถามเสมือน (virtual reference services) บริการนำส่งเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (electronic document delivery) มีเว็บเพจบริการการศึกษานานาชาติโดยเฉพาะ

3. **ด้านการวิจัย** ครอบคลุมกิจกรรมการวิจัยร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกันที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

- การวิจัยร่วมระหว่างอาจารย์ในสถาบันกับอาจารย์นักวิชาการ/นักวิชาชีพในต่างประเทศ
- อาจารย์/นักศึกษาได้รับทุนวิจัยจากต่างประเทศ หรือทุนวิจัยที่มีกิจกรรมส่งเสริมการไปแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับต่างประเทศ
- การจัดประชุมทางวิชาการร่วมกันระหว่างสถาบันในประเทศกับสถาบันต่างประเทศและมีประเด็นความเป็นสากล เช่น การกำหนดวาระการวิจัยในระดับสากล การเผยแพร่งานวิจัย
- อาจารย์มีส่วนร่วมในกิจกรรมการวิจัยกับต่างประเทศ เช่น ที่ปรึกษา ร่วม ผู้ทรงคุณวุฒิงานวิจัย ผู้ประเมินวิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/งานวิจัย
- อาจารย์และนักศึกษาเผยแพร่งานวิจัยในการประชุมทางวิชาการ หรือในวารสารระดับนานาชาติ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือในการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์โดยตรงในต่างประเทศ มีงานวิจัยประเด็นเกี่ยวข้องกับปัจจัยความร่วมมือในกลุ่มทวีปแอฟริกาและเอเชีย ดังนี้

ทวีปแอฟริกา ผลการศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันและสิ่งท้าทายความร่วมมือทางการศึกษาและฝึกอบรมทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ของทวีปแอฟริกา Ocholla (2008) ใช้การวิจัยเอกสาร ประสพการณ์ และการสังเกต การวิเคราะห์บรรณมิติ พบว่าความร่วมมือยังจำกัดในสถาบันการศึกษาและความร่วมมือของสถาบันการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในภูมิภาคยังอ่อนแอ และอยู่ในรูปของความร่วมมืออย่างไม่เป็นทางการ ความร่วมมือในการวิจัยยังมีน้อย อุปสรรคที่สำคัญของความร่วมมือ คือ

ไม่มีเวลา ค่าใช้จ่าย ขาดแหล่งทุนสนับสนุน ปัญหาการสื่อสาร การแพร่กระจายสารสนเทศ สถานที่ตั้ง ระยะทาง ระยะเวลา วัฒนธรรมการทำงาน จริยธรรม จิตวิทยา ความไม่เต็มใจแบ่งปัน ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นขอบเขตของความร่วมมือที่ควรเน้น คือ การสอน การวิจัย การแลกเปลี่ยนนักศึกษาและอาจารย์ การประชุมและการประชุมเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาหลักสูตร การผลิตผลงานตีพิมพ์ การให้คำปรึกษาการวิจัยและการสอบ และกระบวนการร่วมมือ แบ่งเป็นสามขั้นตอน คือ ขั้นเริ่มต้น ขั้นดำเนินการ และขั้นการประเมิน สิ่งท้าทายที่สำคัญคือ กฎเกณฑ์เกี่ยวกับจำนวนนักศึกษา ความหลากหลายของตลาดงานที่รับผู้จบสารสนเทศ แหล่งทุนสนับสนุน สถาบันการศึกษา การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ การเข้าถึงการศึกษาในรูปแบบหลักสูตรระยะสั้น เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะและทัศนคติใหม่ของผู้ปฏิบัติงาน

ปัจจัยที่ส่งเสริมความร่วมมือในการวิจัยของสถาบันการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในแอฟริกาใต้ จากผลการวิจัยของ Abioye (2013) โดยใช้การสอบถามและสัมภาษณ์อาจารย์สองสถาบันที่มีความร่วมมือกันคือ University of Ibadan's Department of Library, Archival and Information Studies and the University of Ghana's Department of Information Studies ในแอฟริกาตะวันตก พบว่าแม้ว่าทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของความร่วมมือในการพัฒนาการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ แต่พบว่าผลการดำเนินการยังมีน้อย อุปสรรคสำคัญคือการมุ่งมั่นและอุทิศของสถาบันทั้งสองทั้งอย่างทางการและไม่เป็นทางการ ข้อเสนอแนะจากการวิจัยนี้ คือ ให้มีนโยบายที่เป็นทางการ ความร่วมมืออย่างจริงจังจากทั้งสองฝ่ายที่เกี่ยวข้องและอาจารย์ และงบประมาณในการดำเนินการ ผลการวิจัยสอดคล้องกับ Maluleka, Onyanha & Ajiferuke (2015) ศึกษาอาจารย์จำนวน 85 คนในสถาบันการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ระดับอุดมศึกษาจำนวน 10 แห่ง โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 51 คน พบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือทางการวิจัยประกอบด้วย เครือข่าย การแบ่งปันทรัพยากร การส่งเสริมผลิตผล การให้การศึกษาแก่นักศึกษา แก้ไขปัญหาความโดดเดี่ยวทางวิชาการ การสร้างผลงานภายในระยะเวลาอันสั้นการเรียนรู้จากเพื่อนและพบว่าปัจจัยที่เป็นอุปสรรคที่สำคัญ คือ กระบวนการและขั้นตอนการบริหาร การขาดเงินทุนสนับสนุน ระยะทางที่ห่างไกลระหว่างนักวิจัย งานวิจัยนี้ให้ข้อเสนอแนะว่า แม้ว่าความร่วมมือจะมีย่น้อย แต่นักวิจัยส่วนใหญ่เห็นว่าความร่วมมือเป็นประโยชน์และควรได้รับการส่งเสริม

ความร่วมมือของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

Foo & others (2006) เสนอแนะใหม่มีความร่วมมือในภูมิภาคโดยการร่วมจัดและเข้าร่วมการประชุมทางวิชาการ การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การทำคลังสื่อการศึกษาและทรัพยากร การประกันคุณภาพการศึกษา การส่งเสริมการวิจัย เพื่อให้อาจารย์และนักวิชาการในศาสตร์นี้ใน

ภูมิภาคได้มีส่วนร่วมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแบ่งปันความรู้ โดยการเริ่มต้นจากเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการและพัฒนาไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและวิจัยในภูมิภาค ต่อมาในค.ศ. 2013 (พ.ศ. 2556) แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมมาธิราช ได้จัดสัมมนาความร่วมมือระหว่างอาเซียน เรื่อง “ Library and Information Science Education: Collaboration among ASEAN countries” มีผู้แทนจากทุกประเทศในอาเซียน และประเทศในภูมิภาค ASEAN + 6 รวม 14 ประเทศ จำนวน 51 คน มีการนำเสนอรายงานการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในภูมิภาค การประชุมระดมความคิด และที่ประชุมเห็นควรให้มีความร่วมมือในด้านหลักสูตร การเรียนการสอน สื่อการศึกษา การจัดการกิจกรรมทางวิชาการ การวิจัย การพัฒนาทางวิชาชีพ การแบ่งปันทรัพยากร และกิจกรรมทางวิชาการอื่นๆ

ด้านการรับรองหลักสูตรการศึกษามีความพยายามพัฒนารูปแบบการรับรองหลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาตรีและสารสนเทศศาสตร์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดย Majid; Chaudhry , Foo & Logan (2003) ได้แสดงให้เห็นว่าการรับรองหลักสูตรมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนามาตรฐานและคุณภาพการศึกษาซึ่งในสหรัฐอเมริกาและทวีปอเมริกาเหนือ ประเด็นการรับรองคุณภาพหลักสูตรมีรากฐานที่มั่นคง ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามสำรวจความคิดเห็นจากสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ มีผู้ตอบแบบสอบถาม 14 แห่งจาก 5 ประเทศ ได้แก่ ไทย พิลิปปินส์ มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ผู้ตอบส่วนใหญ่เห็นว่าการรับรองคุณภาพหลักสูตรในระดับภูมิภาคมีความจำเป็นและช่วยให้เกิดการประสานงานระหว่างสถาบันดีขึ้น การยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและวิชาชีพและการเป็นที่ยอมรับ ผู้ตอบ 13 คนจาก 14 สถาบันสนใจเข้าร่วม และผู้ตอบทั้งหมดเห็นว่าควรเริ่มในระดับบัณฑิตศึกษา ขณะที่ผู้ตอบ 10 แห่งเห็นว่าควรครอบคลุมระดับปริญญาตรีด้วย ปัญหาสำคัญสู่การปฏิบัติคืองบประมาณ ความเข้าใจและการยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง รูปแบบการรับรองคุณภาพหลักสูตรที่คณะผู้วิจัยนำเสนอ ระยะแรก กำหนดเฉพาะระดับบัณฑิตศึกษา และระยะที่สองระดับปริญญาตรี การดำเนินงานอยู่ในความรับผิดชอบของสภาบรรณารักษ์ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยคอนซาลต์คณะกรรมการร่วมประกอบด้วยผู้แทนจากคอนซาลและผู้แทนจากสถาบันการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ตลาดงาน ในรูปคณะกรรมการที่ปรึกษาของคอนซาลด้านการรับรองคุณภาพ (CONSAL Advisory Committee on Accreditation - CACA) และมีคณะกรรมการประเมิน (Accreditation Review Panel) แต่งตั้งโดยคณะกรรมการที่ปรึกษาไปตรวจเยี่ยมสถาบันการศึกษาและประเมินตามมาตรฐานการรับรองคุณภาพที่พัฒนาขึ้น (*accreditation standards*) คณะกรรมการประเมินประกอบด้วยกรรมการที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจำนวน 2 คน ผู้แทนจากสมาคมห้องสมุดและหอสมุดแห่งชาติของประเทศสมาชิกอาเซียน แห่งละ 1 คน

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพการศึกษา ชูติมา สัจจามันท์ (Sacchanand, 2015) วิจัยเอกสารและสัมภาษณ์เจาะลึกผู้มีบทบาทสำคัญเกี่ยวข้อง พบว่า แต่ละประเทศมีระบบ ประกันคุณภาพภายในเป็นระบบการประกันคุณภาพอุดมศึกษาระดับชาติเพื่อการยอมรับในเรื่องคุณภาพและมาตรฐานของการจัดการศึกษา โดยกระทรวงศึกษาธิการกำหนด มาตรฐาน เกณฑ์ และกลไกในการประกันคุณภาพการศึกษาหลักสูตรต่างๆ การศึกษาหลักสูตร บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์อยู่ภายใต้กลไกดังกล่าว และองค์การทางวิชาชีพไม่ได้มี บทบาทในการรับรองหลักสูตร ยกเว้นประเทศฟิลิปปินส์ สมาคมห้องสมุดมีบทบาทในการสอบ ใ้ประกอบวิชาชีพสำหรับผู้สำเร็จการศึกษาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ผู้วิจัยได้ เสนอกลยุทธ์การประกันคุณภาพการศึกษาระบบบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ โดยให้ เชื่อมโยงกับเครือข่ายประกันคุณภาพอาเซียน (ASEAN Quality Assurance network – AQAN) กรอบการประกันคุณภาพการอุดมศึกษาอาเซียน (ASEAN Quality Assurance Framework for Higher Education- AQAFHE) และเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาชีพ รวมทั้ง การสนับสนุนในระดับนโยบายของแต่ละประเทศและในภูมิภาค เพื่อพัฒนาไปสู่ความเป็นสากลของ การศึกษา ข้อเสนอในงานวิจัยนี้ต่างจากงานวิจัยของ Majid; Chaudhry; Foo & Logan (2003) ที่เสนอให้การประกันคุณภาพการศึกษาอยู่ในความรับผิดชอบของสภาบรรณารักษ์ภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้หรือคอนซาล

นอกจากนี้ Chaudhry & Khoo (2008) ได้เสนอวิจัยการสร้างคลังสื่อการสอนเพื่อการ แบ่งปันและนำ กลับมาใช้โดยเน้นการพัฒนาแท็กโซโนมี (taxonomy) และเมทาเดตา (metadata) เพื่อเอื้อให้การค้นหาและตรวจดูทำได้สะดวกขึ้น โดยได้มีการทดลองกับรายวิชาการจัดโครงสร้าง สารสนเทศ โดยวิเคราะห์ว่าหัวข้อต่างๆทั้งหมดครอบคลุมอยู่ในหลักสูตรระดับปริญญาโทสารสนเทศ- ศาสตร์ การจัดการความรู้ และระบบสารสนเทศ ที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีนันทยาง ผลการวิจัยพบว่า ฟาเซตแท็กโซโนมี (facet taxonomy) ที่พัฒนาขึ้นมีความครอบคลุม และช่วยอำนวยความสะดวก ในการค้นสื่อการสอนชนิดต่างๆ ทำให้สามารถแบ่งปันและใช้ประโยชน์ได้

ประเทศไทย มีงานวิจัยในประเด็นอื่นโดยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวข้องกับความร่วมมือทาง สารสนเทศศาสตร์ซึ่งอาจปรากฏในรูปการมีส่วนร่วม เครือข่าย หรือหุ้นส่วนหรือคำเรียกอื่นๆ เป็น ยุทธศาสตร์สำคัญในการจัดการศึกษาโดยเฉพาะการพัฒนาความเป็นสากลของสถาบันการศึกษาวิชา บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

ผลการวิจัยสภาพการพัฒนาความเป็นสากลของการจัดการศึกษาวิชาบรรณารักษ- ศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ของสถาบันที่เปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษาในประเทศไทย ชูติมา สัจจามันท์ (2558) ใช้ ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งการวิจัยเอกสาร การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ ผลการวิจัยพบว่าความร่วมมือแบบหุ้นส่วนเชิงกลยุทธ์ เป็นหนึ่งในแนว ปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาความเป็นสากลของการศึกษาของสถาบันการศึกษาระบบบรรณารักษศาสตร์และ

สารสนเทศศาสตร์ในต่างประเทศ เช่นเดียวกับเครือข่ายและหุ้นส่วนเชิงกลยุทธ์เป็นหนึ่งในสาม ยุทธศาสตร์หลัก ในการพัฒนาความเป็นสากลของสถาบันการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และ สารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทย ซึ่งครอบคลุมยุทธศาสตร์หลักประกอบด้วย เครือข่ายและ หุ้นส่วนเชิงกลยุทธ์ การเคลื่อนย้ายและแลกเปลี่ยน การซึมซับ และความคล่องตัวและยืดหยุ่น และยุทธศาสตร์ระดับสถาบัน จำแนกเป็นสี่ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการศึกษา ด้านการวิจัย และด้านการบริการทางวิชาการ โดยแต่ละด้านมีรายการยุทธศาสตร์ ภายในกรอบ แนวคิด “สร้างอัตลักษณ์” หรือบริบทของสถาบัน นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า ทุกสถาบันเปิดสอน ระดับบัณฑิตศึกษาในประเทศไทย มีการดำเนินการในด้านการจัดการศึกษา และมหาวิทยาลัย สามแห่ง ยังไม่มีการพัฒนาความเป็นสากลในด้านการวิจัย และมหาวิทยาลัยจำนวนห้าแห่งไม่มีการ พัฒนาความเป็นสากลในด้านการบริการวิชาการและมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนระดับปริญญาเอก ได้แก่ มหาวิทยาลัยขอนแก่นและมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช รวมทั้งมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ซึ่งมีแผนเปิดสอนมีการดำเนินการพัฒนาความเป็นสากลมากกว่ามหาวิทยาลัยที่เปิดสอนเฉพาะระดับ ปริญญาโท แนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาความเป็นสากลของสถาบันการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ และสารสนเทศศาสตร์ในต่างประเทศที่คัดเลือกในภูมิภาคที่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นการพัฒนาความ เป็นสากลโดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์และการทำงานโดยเน้นความร่วมมือแบบหุ้นส่วนเชิงกลยุทธ์

การวิจัยและพัฒนา รูปแบบการจัดการศึกษาสู่สากลในระดับดุษฎีบัณฑิต แขนงวิชา สารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ชุตินา สัจจนันท์ กาญจนา ใจกว้าง และ นันทิพย์ วิภาวิน (2554) ใช้การวิจัยเอกสาร การสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอในเชิงพรรณนาความ ผลการวิจัยพบว่า 1) นักศึกษามีความ ต้องการการจัดการศึกษาและหลักสูตรที่ได้มาตรฐานสากลมีเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการกับ มหาวิทยาลัยในต่างประเทศและมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การเชิญอาจารย์ชาว ต่างประเทศมาบรรยาย การจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการร่วมกัน มีเว็บไซต์ของหลักสูตรเป็นช่อง ทางการสื่อสาร การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเป็นภาษาอังกฤษ มีการเสวนาทางวิชาการในลักษณะ journal club เป็นภาษาอังกฤษ 2) คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและคณาจารย์ แขนงวิชา สารสนเทศศาสตร์มีความคิดเห็นว่าการพัฒนาสู่สากลมีความสำคัญและจำเป็น ปัจจัยสำคัญของ ความสำเร็จคือนโยบายและทิศทาง รวมทั้งระบบการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยและสาขาวิชาที่ เอื้ออำนวยให้มีการทำงานมีความคล่องตัวและยืดหยุ่นเพราะเป็นการทำงานกับต่างประเทศ การ จัดการศึกษาสู่สากลพิจารณาให้ความสำคัญในเรื่องการสร้างเครือข่ายกับต่างประเทศ การจัดกิจกรรม การเรียนการสอนและการวิจัยร่วมกัน การพัฒนาอาจารย์และนักศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิตโดยเน้น สมรรถนะทางภาษาและการวิจัย 3) แนวทางพัฒนาความร่วมมือทางวิชาการของเครือข่ายห้าสถาบัน ในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาสารสนเทศศาสตร์สู่สากลในระดับบัณฑิตศึกษาในประเทศไทย เน้นการจัดทำ วารสารวิจัยในรูปวารสารอิเล็กทรอนิกส์ การจัดประชุม สัมมนาทางวิชาการ และจัดทำ

เว็บไซต์ของเครือข่ายเพื่อเป็นช่องทางการสื่อสาร เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ

4) รูปแบบการจัดการศึกษาสู่สากลในระดับอุดมศึกษา ขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชให้ความสำคัญในการพัฒนาองค์ประกอบต่อไปนี้ คือ ด้านนโยบาย กลยุทธ์องค์การและการบริหารจัดการ หลักสูตร การเรียนการสอน การวิจัย คณาจารย์ นักศึกษา ทรัพยากรการเรียนรู้ ความร่วมมือทางวิชาการและเครือข่ายระดับสากล การบริการทางวิชาการแก่สังคมและสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้

นอกจากนี้ผลการศึกษาค้นคว้าความต้องการ ศักยภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สารสนเทศศาสตร์) สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ชูติมา สัจจามันท์ กาญจนา ใจกว้าง และ สมสรวง พฤติกุล (2551) ใช้วิธีการวิจัยใช้การสำรวจ การประชุมกลุ่ม การสัมภาษณ์ เครื่องมือการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบสำรวจ ประเด็นประชุมกลุ่มและแบบสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย อาจารย์/ ผู้ปฏิบัติงาน/บรรณารักษ์/นักวิชาชีพสารสนเทศในหน่วยงาน สถาบันการศึกษาหรือสถาบันบริการสารสนเทศทั้งสังกัดภาครัฐและภาคเอกชน 54 คนโดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ ผู้บริหารหลักสูตรการศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์ระบบทางไกลประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ จำนวน 5 คน และผู้ทรงคุณวุฒิในวิชาชีพจากสถาบันการศึกษา จำนวน 5 คนซึ่งได้จากการสุ่มแบบเจาะจง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยรูปแบบการจัดการศึกษาของ มสธ. ที่ผู้สนใจศึกษาต่อจำนวนสูงสุดต้องการ คือ การจัดการศึกษาตามระบบการศึกษาทางไกลของ มสธ. โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกร่วมผลิติดูแลการสอน เป็นอาจารย์สอน อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ (ร้อยละ 36.0) รองลงมา คือ มีความร่วมมือ/เครือข่ายกับมหาวิทยาลัยต่างประเทศที่เปิดสอนด้วยระบบการศึกษาทางไกล โดยนักศึกษาสามารถลงทะเบียนเรียนบางวิชาของมหาวิทยาลัยในเครือข่ายแล้วโอนหน่วยกิตมาเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาของ มสธ. หรือมีการจัดการเรียนการสอนโดยเชิญอาจารย์จากมหาวิทยาลัยต่างประเทศที่เป็นเครือข่ายมาร่วมสอนวิชาตามที่กำหนดในหลักสูตรของ มสธ. (ร้อยละ 33.3) ลักษณะการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาเอกที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การใช้สื่อการศึกษา เช่น ตำราที่ผลิตหรือใช้ในการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ของมหาวิทยาลัยต่างประเทศที่มีความร่วมมือ/เครือข่ายและสอนโดยอาจารย์คนไทยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.48$) รองลงมาคือค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกัน คือ การเชิญอาจารย์มาจากมหาวิทยาลัยหรือสถาบันวิชาชีพจากต่างประเทศมาสอน/ร่วมสอน ($\bar{X} = 4.45$)

ด้านรูปแบบการจัดการศึกษาหลักสูตรสารสนเทศศาสตร์ ระดับปริญญาเอกที่นำเสนอประกอบด้วย (1) การบริหารจัดการในรูปแบบความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยในประเทศและต่างประเทศ โดยเน้นมหาวิทยาลัยในประเทศที่เปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษาในสาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ และต่างประเทศเน้นความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษาสารสนเทศศาสตร์ระบบทางไกลในระดับปริญญาเอก โดยมีความร่วมมือในด้าน การผลิตสื่อการศึกษา การใช้สื่อการศึกษาที่มหาวิทยาลัย

ต่างประเทศผลิต การลงทะเบียนข้ามสถาบันและเทียบโอนหน่วยกิต การสอนหรือร่วมสอนข้ามสถาบัน การเชิญอาจารย์ต่างสถาบันเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์พิเศษ หรือที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และให้มีการพัฒนาบุคลากร โดยการศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนอาจารย์ การวิจัยและการจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการร่วมกัน (2) ระบบทางไกล ครอบคลุมสื่อการศึกษา การเรียนการสอน ผู้สอน และการจัดประสบการณ์วิชาชีพ และ (3) เนื้อหาของหลักสูตร เน้นการจัดการสารสนเทศโดยภาพรวมและเฉพาะกิจกรรมหรือเฉพาะงานและการประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการจัดการสารสนเทศ

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอแนะจากงานวิจัย การจัดการเรียนการสอน หลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ระดับมหาบัณฑิต ของฐานันดร สุขศรี (2545) ให้มีการสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอนและการทำวิจัย โดยมุ่งประโยชน์ต่อนักศึกษาเป็นหลักด้วย เช่น การเปิดโอกาสให้นักศึกษาลงทะเบียนข้ามสถาบัน และเทียบโอนหน่วยกิตได้เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เลือกเรียนวิชาที่ตรงกับความต้องการและความสนใจ ได้อย่างกว้างขวางและหลากหลาย และช่วยแก้ไขปัญหอันเนื่องมาจากข้อจำกัดในด้านอาจารย์ ซึ่งทำให้บางสถาบันไม่สามารถเปิดสอนรายวิชาที่ผู้เรียนสนใจได้ รวมถึงความร่วมมือเขียนเอกสารวิชาการร่วมกัน นอกจากนี้ควรพิจารณา การสร้างความร่วมมือกับองค์กร สถาบัน ชุมชน ในท้องถิ่นในประเทศและต่างประเทศด้วย

โดยสรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งต่างประเทศและในประเทศไทยแสดงให้เห็นถึงความสำคัญ และความจำเป็นของความร่วมมือ และการสร้างความตระหนักในการพัฒนาความร่วมมือ โดยเฉพาะในการศึกษาและวิจัย โดยมีระบบการบริหารจัดการ รูปแบบและกิจกรรมความร่วมมือซึ่งสามารถช่วยลดข้อจำกัด และแก้ไขปัญหที่เกี่ยวกับทรัพยากรการบริหาร โดยเฉพาะเรื่องบุคลากร งบประมาณ ตลอดจนเทคโนโลยี เครื่องมือ อุปกรณ์ และความเชี่ยวชาญที่มีจำกัด นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาอาจารย์ และนักศึกษา ขยายโอกาสให้นักศึกษาได้พัฒนาความรู้และประสบการณ์ การเรียนรู้ และมีประสบการณ์ต่างวัฒนธรรม การขยายหลักสูตรการเรียนการสอน การบริการและกิจกรรมของสถาบัน การประกันคุณภาพการจัดการศึกษา การเพิ่มคุณภาพของบัณฑิต ให้ตอบสนองความต้องการของตลาดงานที่เปลี่ยนแปลงไปและเอื้อต่อการเคลื่อนย้ายแรงงาน สอดคล้องกับทิศทางการรวมกลุ่มของประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน และการพัฒนาสู่ความเป็นสากล